

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА ТА БІЛОРУСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА, ПОЧАТОК ДЕРЖАВНОГО СТАНОВЛЕННЯ: ІСТОРИЧНІ АНАЛОГІЇ (1917–1918 рр.)

М. М. Стьопочкін

Запорізький національний Університет

mstepochkin4@gmail.com

<http://orcid.org/0009-0001-2902-1249>

Ключові слова: Українська Народна Республіка, Білоруська Народна Республіка, Російська Советська Республіка, державність, військова та політична агресія.

В статті обґрунтовано актуальність розгляду історії Української Народної Республіки та Білоруської Народної Республіки в контексті історичних аналогій. Зазначено, що саме Перша світова війна стала «каталізатором» Української (1917–1921 рр.) та Білоруської (1917–1920 р.) національних революцій. Окреслено активність політичних сил та солдатських мас в Україні та Білорусі, як головний поштовх до створення державності. Вказується, що становленню української та білоруської державності протистояв російський уряд втілений Тимчасовим Урядом та СНК. В статті висвітлюється послідовність методів російсько-більшовицької агресії проти України та Білорусі: від спроб організувати в українській та білоруській столицях власні замасковані «з'їзди» до повномасштабного військового вторгнення та окупації. Також окреслено комплексний підхід російсько-більшовицької агресії. Вказується, що російськими більшовиками, окрім відкритої зовнішньої військової агресії, було проголошено проросійські більшовицькі квазідержавні утворення; в Білорусі російські більшовики організували власний псевдокомітет. Зазначено, що український та білоруський уряди визнали в правовій площині існування національних меншин на українських та білоруських теренах. Таким чином, українські білоруси та білоруські українці отримали необхідний юридичний захист та визнання.

THE UKRAINIAN PEOPLE'S REPUBLIC AND THE BELARUSIAN PEOPLE'S REPUBLIC, THE BEGINNING OF STATE FORMATION: HISTORICAL ANALOGIES (1917–1918)

M. M. Stopochkin

Zaporizhzhia national University

Keywords: Ukrainian People's Republic, Belarusian People's Republic, Russian Soviet Republic, statehood, military and political aggression.

The article substantiates the relevance of considering the Ukrainian People's Republic and the Belarusian People's Republic in the context of historical analogies. It is noted that the First World War became the «catalyst» of the Ukrainian (1917–1921) and Belarusian (1917–1920) national revolutions. The activity of political forces and soldier masses in Ukraine and Belarus is outlined as the main impetus for the creation of statehood. It is indicated that the establishment of Ukrainian and Belarusian statehood was opposed by the Russian government represented by the Provisional Government and the SNK. The article highlights the sequence of methods of Russian-Bolshevik aggression against Ukraine and Belarus: from attempts to organize their own disguised «conventions» in Ukrainian and Belarusian capitals to a full-scale military invasion and occupation. The comprehensive approach of the Russian-Bolshevik aggression is also outlined. It is indicated that the Russian Bolsheviks, in addition to open external military aggression, declared pro-Russian Bolshevik quasi-state formations to disguise their own actions in Ukraine; in Belarus, the

Russian Bolsheviks organized their own pseudo-committee. The article reveals the rejection of Russian Bolshevism by the Ukrainian and Belarusian delegates who were present at the All-Ukrainian and All-Belarusian congresses. This fact has been demonstrated as the main reason for direct full-scale military aggression by the Russian Bolsheviks. The impossibility of normal cooperation between the Kaiser military occupation administration and the Ukrainian and Belarusian governments is outlined. It is noted that the Ukrainian and Belarusian governments recognized the legal existence of national minorities on Ukrainian and Belarusian territories. In this way, Ukrainian Belarusians and Belarusian Ukrainians received the necessary legal protection and recognition.

В 2022 р. Україна стала об'єктом повномасштабної військово-політичної агресії Росії. В сьогоденних військових реаліях є корисним звертатися до непростого історичного державотворчого досвіду України. Через наявність історичних аналогій наразі є актуальним розглядати також події й Української Революції (1917–1921 рр.) та Першої советсько-української війни (1917–1918 рр.). Адже непрості військово-політичні умови, в яких тоді існувала Українська Народна Республіка, відтворюються в сучасних політичних та військових реаліях, в яких сьогодні існує новітня Україна.

Враховуючи сусідство України з іншими країнами вважаємо за доцільне розглядати українські державотворчі процеси невідокремлено від загальноєвропейського контексту, частиною якого, власне, і є Україна. А тому вплив сусідніх європейських країн на Україну також потребує окремих спеціальних наукових розвідок та досліджень.

Актуальність вивчення історії країн-сусідів зумовлено ще й тим, що деякі з них мають схожі з Україною державотворчі процеси. Таким чином, маючи державотворчу спільність, можемо припускати можливість взаємодопомоги та підтримки між Україною та іншими країнами. Вказана взаємодопомога служила б спільним інтересам України та інших країн.

На сьогоднішній день доволі дискусійним є питання про статус Білорусі в Першій советсько-українській (1917–1918 рр.) та Новітній російсько-українській війнах (2014–2025 рр.).

Про історію новітніх державотворчих процесів України написано чимало праць. Важливим для нас є підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук «Історія України (1914–1945)», за авторства Ф. Турченка, Ю. Каганова, Г. Турченко¹. В даній праці Українська революція 1917–1921 рр. розглядається як

¹ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. 368 с.

одна з подій, які зцементували державотворчий процес України. В цій праці демонструються різні політичні погляди на вказані державотворчі процеси; розкрито складність політичних та військових умов, в яких доводилося існувати Україні; вказується, що всі ці процеси були типовими та схожими для всіх східноєвропейських країн. Науково-популярне видання Я. Тинченко «Новітні Запорожці. Війська Центральної Ради: березень 1917 – квітень 1918.», розкриває військово-політичну складову вказаних процесів². Історію розбудови українського війська за часів Української революції висвітлює праця З. Стефаніва «Українські збройні сили (1917–1921 рр.)»³. Також однією з основних джерельних баз, які опрацьовувалися під час написання статті, є збірки документів доби Центральної Ради укладені В. Верстюком «Українська Центральна Рада: документи й матеріали. Том 1: 4 березня – 7 грудня 1917 рр.»⁴; «Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Том 2: 10 грудня 1917–29 квітня 1918»⁵ та ін.

Нами Перша советсько-українська (1917–1918 рр.) та Новітня російсько-українська (2014–2025 рр.) війни розглядалися в контексті історичних аналогій в таких працях: «Історичні аналогії на уроках історії 10 класу з теми «Українська революція»»⁶ і

² Тинченко Я. Новітні запорожці. Війська Центральної Ради, березень 1917 – квітень 1918: науково-популярне видання. Київ: Темпора, 2010. 112 с.

³ Стефанів З. Українські Збройні сили 1917–1921 рр. Ч. 1: Доба Центральної Ради і Гетьманату. Торонто: СУВ, 1947. 118 с.

⁴ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 1: 4 березня – 7 грудня 1917 р. / упоряд. В. Верстюк та ін.; ред. кол. В. Смолій та ін. Київ: Наукова думка, 1996. 588 с.

⁵ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 2: 10 грудня 1917 – 29 квітня 1918 / упоряд. В. Верстюк та ін.; ред. кол. П. Толочко та ін. Київ: Наукова думка, 1997. 422 с.

⁶ Стьопчикін М. Крути 1918 р. – Крути 2022 р.: історичні аналогії на уроках історії України в 10 класі. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії*: збірник матеріалів науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 2023 / Запорізький національний університет. СС. 52–57. URL: https://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Conference/aktual_n__problemi_tmn_.pdf

«Крути 1918/2022 рр.: історичні аналогії на уроках історії України 10 класу»⁷; «Советсько-українська (1917–1918 рр.) та російсько-українська (2014–2024 рр.) війни: історичні аналогії»⁸; «Добровольчі формування української армії в советсько-українській (1917–1918 рр.) та новітній російсько-українській (2014–2024 рр.) війнах»⁹; «Українські добровольчі військові формування Першої советсько-української війни (1917–1918 рр.) та Новітньої російсько-української війни (2014–2025 рр.): історичні аналогії на уроках історії України»¹⁰; «Історична пам'ять Визвольних змагань 1917–1921 рр. в назвах військових частин Збройних Сил України періоду Новітньої російсько-української війни 2014–2025 рр.»¹¹. Деякі з публікацій написані у співавторстві з Турченко Г.: «Оборона Києва в советсько-українській (1917–1918 рр.) та Новітній російсько-українській (2014–2024 рр.) війнах: історичні аналогії»¹², «Боротьба за Харківщину в Першій совет-

сько-українській війні (1917–1918 рр.) та Новітній російсько-українській війні (2014–2024): історичні аналогії»¹³.

Також нами розглядалася оборона Києва в Першій советсько-українській війні¹⁴ та участь представників національних меншин в армії Української Народної Республіки «Участь національних меншин в українських військових загонах доби УНР»¹⁵.

Розгляд державотворчих процесів Білорусі також підіймається в багатьох працях. Політичне формування, становлення певних партій та сил, націотворчі та державотворчі процеси на їхніх початкових етапах вказані в праці Рудовича С. «Час вибору. Проблема самавизначення Білорусі ў 1917 годзе»¹⁶. Також праця Шыбека З. «Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002)» є важливою історичною працею, яка дає огляд історичному збудуванню Білорусі від кінця XVIII ст. до початку XXI ст.¹⁷. Окрім білоруських авторів чимало українських дослідників вивчають історію Білорусі в своїх працях. Наведемо статтю українського науковця Каліберди Ю. «Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр.»¹⁸, в якій розглядається військово-політична складова

⁷ Стьопчкін М. Історичні аналогії на уроках історії 10 класу з теми «Українська революція». *Молода наука-2023*: збірник матеріалів XVI університетської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 2023 / Запорізький національний університет. СС. 332–333. URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2023/tom_2_2023_r_k.pdf

⁸ Стьопчкін М. Советсько-українська (1917–1918 рр.) та російсько-українська (2014–2024 рр.) війни: історичні аналогії. *Україна: десять років війни (2014–2024 рр.)*: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Запоріжжя, 2024 / Запорізький національний університет, 2024. URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/2484>

⁹ Стьопчкін М. Добровольчі формування української армії в советсько-українській (1917–1918 рр.) та новітній російсько-українській (2014–2024 рр.) війнах. *Травневі студії 2024: історія, археологія, та міжнародні відносини в умовах війни*: збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених, м. Запоріжжя, 2024 / Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2024. С. 32–34. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/16016>

¹⁰ Стьопчкін М. Українські добровольчі військові формування Першої советсько-української війни (1917–1918 рр.) та Новітньої російсько-української війни (2014–2025 рр.): історичні аналогії на уроках історії України. *Актуальні проблеми теорії і методики навчання історії, географії та громадянства*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 2025 / Запорізький національний університет. СС. 188–195. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/26013/3/0062468.pdf>

¹¹ Історична пам'ять Визвольних змагань 1917–1921 рр. в назвах військових частин Збройних Сил України періоду Новітньої російсько-української війни 2014–2025 рр. *Травневі студії 2025: історія, археологія, міжнародні відносини та перспективи повоєнного відновлення*: збірник матеріалів VII Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених, м. Запоріжжя, 2025 / Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2025. СС. 116–119. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/17800>

¹² Турченко Г., Стьопчкін М. Оборона Києва в советсько-ук-

раїнській (1917–1918 рр.) та Новітній російсько-українській (2014–2024 рр.) війнах: історичні аналогії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74) № 3. С. 88–94. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/3_2024/16.pdf

¹³ Турченко Г., Стьопчкін М. Боротьба за Харківщину в Першій советсько-українській війні (1917–1918 рр.) та Новітній російсько-українській війні (2014–2024): історичні аналогії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74) № 4. С. 138–145. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/4_2024.pdf

¹⁴ Стьопчкін М. Оборона Києва в советсько-українській війні (січень – початок лютого 1918 рр.). *Молода наука-2024*: збірник матеріалів XVII Університетської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 2024 / Запорізький національний університет, 2024. С. 101–103. URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2024/tom_3_2024.pdf

¹⁵ Стьопчкін М. Участь національних меншин в українських військових загонах доби УНР. *Краєзнавство Півдня України в історичному вимірі та сучасному дискурсі*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до 100-річчя заснування Одеської комісії краєзнавства при ВУАН, м. Одеса, 2023 / Одеська національна наукова бібліотека, 2023. С. 199–201.

¹⁶ Рудович С. Час вибору. Проблема самавизначення Білорусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. 201 с.

¹⁷ Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002). Мінськ: Энцыклапедыкс, 2003. 490 с.

¹⁸ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 1–18. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_rukh_ta_protse_rozbudovy_armii_Biloruskoj_Narodnoji_Respubliki_u_1917_1919_rr.pdf

державотворчих процесів в Білорусі та становлення білоруського війська.

Суспільно-політична та економічна криза, яка була обумовлена Першою світовою війною, стала каталізатором для викристалізації революційних ідей в українському суспільстві. Власне, сама Україна стала безпосередньо ареною Першої світової війни. По її території проходив Південно-Західний та Румунський фронти¹⁹. Окрім складнощів, спричинених Першою світовою війною, додалися утиски від царатської окупаційної влади. Російський царат ліквідував здобуті в 1905 р. демократичні свободи. Закривались україномовні газети та журнали, видавництва «Просвіти»; відомі видатні українські діячі, зокрема М. Грушевський, були арештовані²⁰. Політичні, національні, релігійні, соціальні та економічні утиски, яких зазнавало населення України від російського царату, та важкий тягар війни, зумовили революційні настрої в багатьох верствах українського населення. В Російській імперії ці настрої вилилися в революційні події, які відомі, як «Лютнева революція».

Після Лютневої Революції і повалення російського царату розпочався розпад Російської імперії. Офіційно державні повноваження перебрав на себе новостворений Тимчасовий Уряд. В Україні було створено Українську Центральну Раду (УЦР), яка репрезентувала «35-мільйонний український народ» «селян, робітників, солдат, городян, духовенства, інтелігенції»²¹. До складу УЦР увійшли активні політичні сили в тогочасному українському суспільстві: Українська Партія Соціалістів-Революціонерів (УПСР), Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія (УСДРП) та ін²². Загалом, усі політичні сили в Центральній Раді були автономістичного спрямування²³.

Окрім політичних партій суттєву політичну активність виказали солдатські маси. У травні

1917 р. (за н. ст.) відбувся I Всеукраїнський військовий з'їзд, який зібрав 700 представників від військових частин та організацій. У червні 1917 р. (за н. ст.) відбувся II Всеукраїнський військовий з'їзд, який зібрав 2500 представників²⁴. В результаті політичної та військово-організаційної активності українців-воєнів був утворений керівний центр, який мав координувати увесь український військовий рух. Цим центром став Генеральний український військовий комітет²⁵.

УЦР 23 червня 1917 р. (за н. ст.) проголосила I Універсал, в якому була проголошена автономія України. Україна, із широким самоврядуванням, була проголошена автономною частиною Російської Федеративної Республіки²⁶. Проте, через спротив зі сторони Тимчасового Уряду, цей Універсал було скасовано. Цей спротив був обумовлений суто імперським баченням Тимчасовим Урядом України. Згодом, під тиском Тимчасового уряду, УЦР був проголошений II Унверсал від 16 липня 1917 р. (за н. ст.). Значна південно-східна частина території України була оголошена поза владою УЦР у «Тимчасовій інструкції Тимчасового Уряду Генеральному Секретаріату на Україні» (17 серпня 1917 р.)²⁷.

Розпад Російської імперії після Лютневої революції не міг не обумовити появу на її уламках й інших національних держав, в т. ч. це стосувалося майбутньої Білоруської Народної Республіки. Білорусь теж потерпала від Першої світової війни та її наслідків. Західний фронт Першої світової війни проходив по території Білорусі. Лінія фронту розділила Білорусь на дві частини, що суттєво ускладнило життя всього білоруського населення²⁸. Окрім того відновилися соціальні, національні, політичні та релігійні утиски білорусів; у тилкових територіях відновили свою діяльність ліквідовані в 1907 р. царатські військово-польові суди²⁹.

¹⁹ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 22.

²⁰ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 19.

²¹ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 1: 4 березня – 7 грудня 1917 р. / упоряд. В. Верстюк та ін.; ред. кол. В. Смолій та ін. Київ: Наукова думка, 1996. С. 38.

²² Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 49.

²³ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 51.

²⁴ Стефанів З. Українські Збройні сили 1917–1921 рр. Ч. 1: Доба Центральної Ради і Гетьманату. Торонто: СУВ, 1947. С. 14–15.

²⁵ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 52.

²⁶ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 54–55.

²⁷ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 51.

²⁸ Рудович С. Час вибару. Проблема самавизначення Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 32–33.

²⁹ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр.

Активними та помітними політичними силами в Білорусі, були соціалісти-революціонери³⁰. Окрім них помітну активність відігравали пропольські прихильники національних рухів. В основному всі політичні сили в Білорусі були автономістичного та соціалістичного спрямування. В Білорусі, як й в Україні, самостійницькі рухи були малопомітні. Білоруський 7,5-мільйонний народ у своїй політичній боротьбі очолювався власним центральним політичним керівним центром³¹. 21–24 липня 1917 р. (за н. ст.) в Білорусі була сформована Центральна рада білоруських організацій (ЦРБО), яка очолювала білоруський народ³².

Політичні очільники в Білорусі відстоювали ідею автономії Білорусі в Російській Федеративній Республіці. В постанові Білоруського Національного Комітету, який був попередником Центральної Ради білоруських організацій, вказувалось, що «найлепшей формою державного ладу Росії» є «федеративна-демократична республіка». Далі вказується візія очільників Комітету щодо місця Білорусі в майбутньому політичному устрої: «автономна адбудована Беларусь у границях Росії»³³. Отож вплив автономістичних ідей в білоруських провідних політичних силах був визначальний.

Політичну активність в Білорусі виказали також й військові. Вояки-білоруси знаходились під впливом соціалістичних та революційних ідей. 31 жовтня – 4 листопада 1917 р. (за н. ст.) відбувся I білоруський з'їзд армій Західного фронту. 3–8 грудня 1917 р. (за н. ст.) відбувся II білоруський з'їзд армій Західного фронту, який зібрав 714 делегатів³⁴. В результаті політичної та військово-організаційної активності білорусів-вояків був утворений керівний центр, який координував увесь військовий білоруський рух. Білоруським вояцтвом була утворена Центральна Білоруська Військова Рада³⁵.

Воєнна історія. 2014. 5–6 (77–78). С. 2. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovyi_rukh_ta_protse_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

³⁰ Рудович С. Час вибару. Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 43.

³¹ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78). С. 2. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovyi_rukh_ta_protse_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

³² Рудович С. Час вибару. Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 130.

³³ *История Беларуси в документах и материалах*. Авт.-уклад. І. Кузнецов, В. Мазець. Мінськ: Амалфея, 2000. С. 259–260.

³⁴ Рудович С. Час вибару. Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 148.

³⁵ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та про-

вояки-білоруси колишньої російсько-імператорської армії, Тимчасовий Уряд та місцеві земські органи сформували внутрішньополітичну ситуацію на білоруських теренах.

Повернімося до подій в Україні. Після повалення Тимчасового Уряду, і більшовицького перевороту в Росії (7 листопада 1917 р. за н. ст.), була проголошена замість демократичної Російської Федеративної Республіки більшовицька Російська Советська Республіка. Одразу після цього 20 листопада 1917 р. (за н. ст.) УЦР проголосили III Універсалом Українську Народну Республіку, як автономну частину небільшовицької Російської Федеративної Республіки.

Російські більшовики мали наміри приєднати Україну до Росії. Через це вони вважали своїм першочерговим завданням утвердити свою владу в українській столиці. Більшовиками було проведено декілька спроб збройного повстання в Києві, які закінчилися безрезультатно. Тоді російські більшовики організували в Києві «Всеукраїнський з'їзд советів», який проходив 15–18 грудня 1917 р. (за н. ст.). На ньому вони планували проголосити «Українську Советську Республіку» під виглядом «народного волевиявлення» українського народу.

Як зазначається в матеріалах «З'їзду советів робітничих, селянських та солдатських депутатів України», більшість делегатів з'їзду були селянами. З'їзд був масштабним та багаточисленним³⁶. Проте члени «Всеукраїнського з'їзду советів» не підтримали владу російських більшовиків. Сам з'їзд проходив в урочистій та національній українській атмосфері. Про категоричне неприйняття на з'їзді російського більшовизму красномовно говорить той факт, що як тільки на сцені з'явився українець-більшовик С. Затонський, йому навіть не дали можливості говорити³⁷. Тоді російські більшовики висунули ультиматум Центральній Раді про її негайну самоліквідацію, який Центральна Рада не прийняла і відкинула. У відповідь на це російські більшовики оголосили 18 грудня 1917 р. (за н. ст.)

цес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78). С. 5. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovyi_rukh_ta_protse_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

³⁶ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 1: 4 березня – 7 грудня 1917 р. / упоряд. В. Верстюк та ін.; ред. кол. В. Смолій та ін. Київ: Наукова думка, 1996. С. 502.

³⁷ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 1: 4 березня – 7 грудня 1917 р. / упоряд. В. Верстюк та ін.; ред. кол. В. Смолій та ін. Київ: Наукова думка, 1996. С. 502.

Українській Центральній Раді відкрити повномасштабну війну³⁸. Розпочалася Перша советсько-українська війна (1917–1918 рр.).

Для успішного наступу в Україну російським більшовикам було необхідно утворити в ній власний військово-політичний плацдарм. Оскільки Київ вони втратили, вони вирішили закріпитися в Харкові. 25 грудня 1917 р. (за н. ст.) більшовики розпочали формування свого військового штабу в Харкові. На наступний день в Харкові російськими більшовиками був проголошений маріонетковий більшовицький уряд – «нова Українська Рада»³⁹.

Схожим чином розпочинається процес офіційного державного становлення й в Білорусі. Після більшовицького перевороту, в жовтні 1917 р. Центральна рада білоруських організацій була реорганізована в Велику Білоруську Раду (ВБР), яка продовжувала відстоювати позиції білоруської автономії⁴⁰.

В білоруській столиці, в Мінську, російські більшовики почали формувати власний військовий та політичний центр. Ще 20–30 квітня 1917 р. (за н. ст.), в Мінську відбувся I з'їзд військових та робітничих депутатів Західного фронту. Цей з'їзд започаткував політичну базу, з якої в майбутньому було сформовано Виконком Західного фронту⁴¹.

Для російських більшовиків було вкрай важливо зробити видимість «збільшовизованості» та «зрусифікованості» білоруського народу. Сам тому російські більшовики вдалися до ідеї створення штучного псевдокомітету, який, нібито, «репрезентував» увесь білоруський народ. Російські більшовики особливо активно розпочали свою політичну діяльність в Білорусі в листопаді 1917 р. На цей період вони організували та провели в Білорусі три великих заходи: III з'їзд селянських депутатів Мінської та Віленської губерній, з'їзд советів робочих та солдатських депутатів Західної області та II з'їзд армій Західного фронту. Така активність була визвана необхідністю продемонструвати, що

більшовики – це, нібито, «представницька» політична сила не тільки від значної кількості військових, а й від цивільних білорусів. Цими заходами більшовики планували розпропагувати свої основні та головні позиції в білоруському народі⁴². На II З'їзді армій Західного фронту було утворено проросійський більшовицький псевдокомітет – «Обласний виконавчий комітет рад робітничих, солдатських і селянських депутатів Західної області та фронту» («Облвиконзах»). Цей «комітет» російські більшовики оголосили, «вищою законодавчою владою в Західній області й на Західному фронті»⁴³. Іншими словами, цей комітет «представляв» білоруське населення, яке, в основному, мешкало на вказаній «західній області». Але безпідставність, абсурдність та антибілоруський напрям «Облвиконзаха» виказався вже в першу місяці існування цієї установи. 15 грудня 1917 р. (за н. ст.) на сесії «Облвиконзаха» було прийнято рішення про розпуск польського корпусу та заборону формування білоруських військових частин⁴⁴. Російські більшовики, які склали основну кількість в «Облвиконзаха», небезпідставно боялися посилення білоруського військового руху.

Окрім боротьби з білоруським військовим рухом російські більшовики вирішили нейтралізувати політичний білоруський провід – Центральну білоруську верховну раду. Членами «Облвиконзаха» було прийнято рішення силою розпустити ЦБВР і в жодному разі не допустити будь-якого білоруського політичного масового з'їзду⁴⁵. Таким чином, через дії вказаного псевдокомітету, який було замасковано під «представництво» білоруського народу, російські більшовики намагалися задушити білоруський національно-визвольний рух «зсередини» самої Білорусі. До питання знищення білоруської державності російські більшовики підійшли комплексно: вони її знищували і через відкриту військову окупацію і через створення власних

³⁸ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 68–69.

³⁹ Тинченко Я. Новітні запорозці. Війська Центральної Ради, березень 1917 – квітень 1918: науково-популярне видання. Київ: Темпора, 2010. С. 10.

⁴⁰ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 3. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_rozbudovy_Armii_Biloruskoj_Narodnoi_Respubliki_u_1917_1919_rr.pdf

⁴¹ Рудович С. Час вибару. Проблема самавизначення Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 41.

⁴² Рудович С. Час вибару. Проблема самавизначення Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 148.

⁴³ Вішнеўскі А., Юхо Я. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі ў дакументах і матэрыялах. Мінск: Акадэмія МУС, 2003. С. 200.

⁴⁴ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78). С. 3. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_rozbudovy_Armii_Biloruskoj_Narodnoi_Respubliki_u_1917_1919_rr.pdf

⁴⁵ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 7. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_rozbudovy_Armii_Biloruskoj_Narodnoi_Respubliki_u_1917_1919_rr.pdf

псевдокомітетів, замаскованих під «білоруське представництво».

Петроградський російський більшовицький центр планував будь за що утвердитися в білоруській столиці. Тому примітивні, агресивні та недалекоглядні дії «Облвиконзаху», які були відкрито антибілоруськими за своєю сутністю, були відкороговані Петроградом. Більшовицький Петроград дав дозвіл на організацію масштабного білоруського політичного з'їзду. Таким чином на 27 грудня 1917 р. (за н. ст.) було організовано «Всебілоруський з'їзд» або «конгрес». На цьому заході російський більшовицький петроградський центр, вже без посередництва Облвиконзаху, планував проголосити більшовицьку владу в Білорусі під замаскованим виглядом «народного волевиявлення білоруського народу»⁴⁶.

«Всебілоруський з'їзд» був значним, багатолюдним та масштабним. На ньому були присутні 1872 делегати⁴⁷. Більшовики мали на меті «репрезентувати» свою політичну силу в Білорусі як загальнонародну. В т. ч. це стосувалося і білоруського селянства. Більшовиками навмисно так був сформований склад представників на з'їзді, що основна маса делегатів представляла саме білоруське селянство⁴⁸. Проте, всупереч очікуванням російських більшовиків, «Всебілоруський конгрес» проходив в національній білоруській атмосфері. Про це яскраво свідчить один з випадків, який мав місце на з'їзді. Коли один з наркомів «Облвиконзаху» вульгарно зневажив білоруський національний прапор його силоміць вивели з зали⁴⁹. Делегати «Всебілоруського конгресу» не визнали проросійський псевдокомітетний більшовицький «Облвиконзах». Між Петроградським більшовицьким центром та членами «Всебілоруського конгресу» почав формуватися конфлікт, який закінчився силовим розгоном «Всебілоруського конгресу»⁵⁰. Частина делегатів «Всебілоруського конгресу» таємно утворила новий підпільний представницький орган – «Виконавчий комітет всебілоруського конгресу».

⁴⁶ Рудович С. Час вибару. Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 175.

⁴⁷ Русначенко А. І Всебілоруський з'їзд і навколо нього. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Т. 35 (74) № 1. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2024. С. 151.

⁴⁸ Русначенко А. І Всебілоруський з'їзд і навколо нього. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74) № 1. Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. С. 151.

⁴⁹ Рудович С. Час вибару. Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 175.

⁵⁰ Рудович С. Час вибару. Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 188–189.

Після оголошення повномасштабної війни Українській Центральній Раді російські більшовики розпочали військове вторгнення в Українську Народну Республіку. Більшовицький наступ відбувався з різних напрямків. Частина більшовицького військового угруповання наступала з території советської Росії. Це військове угруповання йшло на з'єднання з більшовицьким квазівійськовим формуванням в Україні – «Червоною Гвардією Донбасу». Інше російське більшовицьке військове формування наступало з території Білорусі⁵¹. В той же самий час в українській армії відбувалася стихійна демобілізація, яка спричинила розпад українського війська. Проте були українські військові формування, які не розпалися і воювали з більшовиками. В боях з російськими більшовиками відзначились Галицько-Буковинський курінь Січових Стрільців, Помічний Студентський Курінь Січових Стрільців, полк ім. кошового Костя Гордієнка та ін. військові формування⁵².

Окрім повномасштабної військової агресії проти України російські більшовики вдалися до ідеї створення штучних проросійських більшовицьких квазідержавних утворень на теренах України. В Харкові, який став більшовицьким центром, була проголошена 9–14 лютого 1918 р. (за н. ст.) «Донецько-Криворізька советська республіка». Невдовзі після цього 17 січня 1918 р. (за н. ст.) було проголошено ще одне проросійське більшовицьке квазідержавне утворення – «Одеську советську республіку». 19 березня 1918 р. було проголошено третє утворення – «советська республіка Тавриди»⁵³. Це був цілеспрямований курс російських більшовиків направлений на розчленування України та знищення української державності «зсередини». Російські більшовики «комплексно» підійшли до питання знищення української державності: вони її знищували як військово, так і політично.

В результаті більшовицького бліцкригу на січень 1918 р. з великих міст України під контролем Центральної Ради залишився тільки Київ⁵⁴. УЦР, яка на той час ще засідала в Києві, наважилась на рішучий крок. 22 січня 1918 р. (за н. ст.) була проголошена

⁵¹ Рудович С. Час вибару. Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мінськ: Тэхналогія, 2001. С. 188–189.

⁵² Стефанів З. Українські Збройні сили 1917–1921 рр. ч. 1: Доба Центральної Ради і Гетьманату. Торонто: СУВ, 1947. С. 134.

⁵³ Турченко Г., Турченко Ф. Проект «Новоросія»: 1764–2014. Ювілей на крові. Запоріжжя: Запорізький Національний Університет, 2014. С. 79, 81, 84.

⁵⁴ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 74.

IV Універсалом незалежність Української Народної Республіки. УЦР в той день зробила ще одну важливу дію – прийняла закон про національно-персональну автономію.

Українське населення на початку ХХ ст. було дуже строкатим. Окрім самих українців на теренах України мешкали представники різних національних меншин. Згідно перепису, який був проведений в 1897 р., на українських теренах мешкало 73 467 осіб білоруського походження⁵⁵. В законі про національно-персональну автономію проголошувалось «право» національних меншин «на самостійне устроєння свого національного життя, що» може «здійснитися» національними меншинами «через органи» свого власного «Національного союзу». «Білоруській» національній меншині, як і багатьом іншим, давалася можливість «скористуватися правом національно-персональної автономії»⁵⁶. Таким чином українські білоруси були не просто захищені, як національна меншина. Їм також давалася можливість згуртуватись, утворити свій власний Національний союз на теренах України, вільно притримуватись своєї етнічності, мови та культури. Закон про національно-персональну автономію був на той час демократичним, толерантним та прогресивним. Українська Народна Республіка була першою країною в Світі, де прийняли такий закон.

В результаті переломного бою під Крутами російські більшовицькі війська на певний час зупинили свій наступ на Київ⁵⁷. Це дало можливість делегації від УЦР укласти Брест-Литовський мирний договір з Четверним Союзом (9 лютого 1918 р. за н. ст.)⁵⁸. За результатами цього договору Україна отримувала військову допомогу від Четверного Союзу. Ситуація для російських більшовиків ускладнилася ще й тим, що їхній представник, Л. Троцький, не знайшов спільної мови з делегацією Четверного Союзу, і попросту зірвав переговори у Брест-Литовському. Через це 18 лютого 1918 р. німецькі та австро-угорські війська розпочали сумісний контрнаступ проти російсько-більшовицьких військ

на східному напрямку⁵⁹. На українських теренах до німецько-австрійсько-угорських військ доєдналися також й українські військові частини. В результаті успішного контрнаступу російські більшовицькі війська було вигнано з території України. 2 березня 1918 р. від більшовиків було визволено Київ, а в квітні 1918 р. й всю Україну⁶⁰.

Проте, кайзерівська німецька влада не бажала визнавати соціалістичну та демократичну Центральну Раду, як повноцінний представницький орган, й силою розпустила її. Німці підтримали владу промонархічного та консервативного гетьмана П. Скоропадського. Ситуація в Україні кардинально змінюється після 8 листопада 1918 р., коли в Німеччині відбулася демократична революція. Через це війська Четверного Союзу залишили територію України⁶¹. В ніч на 18 листопада 1918 р. російсько-більшовицькі війська, без оголошення війни, розпочали нове військове вторгнення в Україну. Розпочалася Друга советсько-українська війна.

Після розгону «Всебілоруського з'їзду» і створення підпільного «Виконавчого комітету всебілоруського конгресу», Білорусь, фактично, опинилася окупованою російськими більшовиками. Білоруський військовий керівний центр, Центральна Білоруська військова рада, спробувала таємно розпочати співпрацю з Українською Центральною Радою та Міністерством Військових справ Української Народної Республіки. До Києва відправився представник Центральної Білоруської військової ради⁶².

Російські більшовики, у відповідь на спробу Центральної Білоруської військової ради налагодити співпрацю з УЦР та її Військовим міністерством, вдалились до репресій. В ніч з 8 на 9 лютого 1918 р. (за н. ст.) розпочалися численні арешти діячів військового та політичного білоруського руху. Керівництво Центральної Білоруської військової ради було репресовано більшовиками⁶³.

⁵⁵ Енциклопедія гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1: А – Беліца / рэдкал.: М. Біч і інш.; праім. М. Ткачова; маст. Э. Жакевіч. Менск: БелЭн, 1993. С. 384.

⁶⁰ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 82–83.

⁶¹ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 82–83.

⁶² Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 9. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viskovy_rukh_ta_protsey_rozbudovy_Armii_Biloruskoj_Narodnoji_Respubliki_u_1917_1919_rr.pdf

⁶³ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та про-

⁵⁵ Чорний, С. Національний склад населення України в ХХ сторіччі: довідник. Київ: ДНВП «Картографія», 2001. С. 36.

⁵⁶ Українська Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 2: 10 грудня 1917 – 29 квітня 1918 / упоряд. В. Верстюк та ін.; ред. кол. П. Толочко та ін. Київ: Наукова думка, 1997. 422 с.

⁵⁷ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 74.

⁵⁸ Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. С. 82.

Проте, не дивлячись на репресії більшовиків, білорусько-українсько військова співпраця все ж таки розпочалася. Українська Центральна Рада сприяла у формуванні білоруських військових частин на українській, вільній від російських більшовиків, території. Особливо інтенсивно цей процес розгортався на території Румунського фронту, який проходив в т. ч. й українськими теренами. Вояки-білоруси колишньої російсько-імператорської армії прийняли активну участь у розбудові білоруського війська. У березні 1918 р. Білоруській військовій комісії, яка знаходилась на території Румунського фронту, вже підпорядковувалось 100 тисяч білорусів-воjakів⁶⁴. Військовий білоруський рух набирив силу і вже можна було говорити про сформування повноцінного білоруського війська.

Ситуація катастрофічно змінюється після відступлення українських військ з-під Києва. 9 лютого 1918 р. (за н. ст.) російські більшовики окупували Київ і встановили в Україні окупаційний російсько-більшовицький режим. Російські більшовики розпочали деструктивні дії щодо процесу подальшої розбудови білоруських військових частин на території Румунського фронту. Білоруською стороною, одразу після закриття російськими більшовиками Центральної білоруської військової ради, була здійснена спроба домовитись з українськими та румунськими урядами про найшвидший перехід білоруських військових частин з Румунського фронту в Білорусь. Планувалося використати ці військові частини проти російських більшовиків, які окупували Білорусь⁶⁵. Проте ситуація ускладнилась ворожими діями російських та польських більшовиків⁶⁶, Молдавії, Румунії та ін. ворожих Білорусі військово-політичних сил⁶⁷.

цес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 10. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_s_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

⁶⁴ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 10. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_s_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

⁶⁵ Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002). Мінск: Энцыклапедыкс, 2003. С. 194.

⁶⁶ Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002). Мінск: Энцыклапедыкс, 2003. С. 194.

⁶⁷ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 10–11. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_s_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

Східний контрнаступ, який розпочали 18 лютого 1918 р. німецькі, австро-угорські та польські війська, проходив також й по білоруській території. Через стрімкий наступ військ Четверного союзу російсько-більшовицькі війська почали відступ з Білорусі. Білоруські війська, як й українські, зазнали руйнівного впливу стихійної демобілізації. Проте в боях з російськими більшовиками в січні – лютому 1918 р. відзначився 1-ий Білоруський полк та ін. білоруські військові частини. Окрім них проти більшовиків успішно воював польський корпус Ю. Довбур-Мусницького, який теж діяв на теренах Білорусі⁶⁸.

Через стрімко наступаючі війська союзників російські більшовицькі війська, «Облвиконзах» та СНК Західного фронту спішно евакуювалися з Мінська в Смоленськ⁶⁹. Невдовзі війська Четверного Союзу вже зайняли Мінськ. Отримавши визволення своєї столиці від російських більшовиків та сподіваючись на лояльне відношення Четверного союзу білоруси наважились на рішучий крок. 21 лютого 1918 р. (за н. ст.) Першою Статутною грамотою було проголошено, що Виконавчий комітет всебілоруського з'їзду оголошує себе найвищою владою в Білорусі⁷⁰.

3 березня 1918 р. було укладено Брест-Литовський мирний договір між Советською Росією та Четверним союзом. Показово, що на Брест-Литовську мирну конференцію, на якій приймали участь делегації з України, Советської Росії та Четверного Союзу, навіть не була допущена білоруська делегація. Інтереси Білорусі ані Четверним Союзом, ані Советською Росією попросту не враховувалися⁷¹. За результатами цього договору переважна більшість білоруських етнічних земель перейшла під протекцію Німеччини⁷². У відповідь на це 9 березня 1918 р. «Виконавчий комітет всебілоруського з'їзду»

⁶⁸ Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 11. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_s_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

⁶⁹ *Енциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1: А – Беліца / редкал.: М. Біч і інш.; прадам. М. Ткачова; маст. Э. Жакевіч. Мінск: БелЭн, 1993. С. 384.*

⁷⁰ Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002). Мінск: Энцыклапедыкс, 2003. С. 195.

⁷¹ Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002). Мінск: Энцыклапедыкс, 2003. С. 196.

⁷² Каліберда Ю. Білоруський військовий рух та процес розбудови армії Білоруської Народної Республіки у 1917–1919 рр. *Воєнна історія*. 2014. 5–6 (77–78) С. 11. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_i_rukh_ta_protse_s_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliky_u_1917_1919_rr.pdf

самочинно проголосив у Другій Статутній грамоті автономну Білоруську Народну Республіку⁷³. Невдовзі після цього 25 березня 1918 р. Третьою Статутною грамотою Білорусь була оголошена вже «Нізалежнай і Вольнай Дзяржавой»⁷⁴. Самочинно, без всякої підтримки з боку Четверного Союзу, була проголошена незалежність Білоруської Народної Республіки.

Населення білоруських терен теж було суттєво неоднорідним. За результатами перепису 1897 р. на білоруських теренах мешкало 362 571 осіб українського походження⁷⁵. Своєю Другою Статутною грамотою Виконавчий комітет всебілоруського конгресу заявив: «у кордонах Білоруської Народної Республіки всі народи мають право на національно-персональну автономію; обіцяється рівні права всіх мов народів Білорусі»⁷⁶. Таким чином білоруські українці отримали законодавче визнання та захист.

Німецька кайзеровська окупаційна влада спершу виказувала вороже відношення до політичного уряду Білорусі, бо вважала Білорусь «інтегральною» частиною Советської Росії⁷⁷. Проте згодом німці все таки формально визнали білоруську соціалістичну та демократичну «Ряду всебілоруського конгресу», але в суттєво обмежених повноваженнях. Через революційні події в Німеччині німецькі окупаційні війська залишили білоруські території. Білорусь невдовзі зазнала нової військової російської більшовицької агресії в 1918 р.

⁷³ Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002). Мінск: Энцыклапедыкс, 2003. С. 197.

⁷⁴ Трэцяя Ўстаўная грамата Рады Беларускай Народнай Рэспублікі.

⁷⁵ Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 6. Книга 1: Пузызы – Усая / рэдкал.: Г. Пашкоў (галоўны рэд.) і інш.; маст. Э. Жакевич. Менск: БелЭн, 2001. С. 573.

⁷⁶ Другая Ўстаўная грамата Рады Беларускай Народнай Рэспублікі.

⁷⁷ Шыбека З. Нарыс гісторыі Беларусі (1795–2002). Мінск: Энцыклапедыкс, 2003. С. 196.

Отже, активність політичних партій та солдатських мас в Україні та Білорусі була головним поштовхом до початкової розбудови власної державності. Збереження імперіалістичної візії в післяреволюційній Росії зумовило протидію зі сторони Тимчасового Уряду та особливо зі сторони більшовицького СНК. Російські уряди продовжували розглядати і Україну і Білорусь як суто «російські» території. Розбудова державності й в Україні й в Білорусі, окрім протидії зі сторони російського уряду, гальмувалася ще й через панування автономістичних та соціалістичних ідей в українських та білоруських суспільствах. Політичний розлад, який утворився в Росії після більшовицького перевороту, дав можливість національним силам в Україні та Білорусі активізуватись і перейти до більш рішучих дій в розбудові власної державності. У відповідь російські більшовики розпочали комплексну боротьбу (і військовими, і політичними методами) проти української та білоруської державності. Для російських більшовиків було однією з першочергових задач перетворити Київ та Мінськ в свої військово-політичні плацдарми. В період російсько-більшовицького військового повномасштабного вторгнення та окупації руйнівні наслідки стихійної демобілізації зруйнували українське та білоруське війська. Але частина українського та білоруського вояцтва приймали участь в збройній боротьбі з російськими більшовиками. Військово-політична допомога Четверного союзу сприяла деокупації українських та білоруських територій від російської більшовицької влади. Отже, спостерігаємо багато історичних аналогій в проаналізованих процесах боротьби за відродження державності на українських та білоруських землях в умовах національних революцій початку ХХ ст.

References

- Višneŭski A., JUcho JA. Historyja dzjaržavy i prava Belarusi ŭ dakumentach i materyjalach. Minsk: Akademija MUS, 2003. 319 S.
- Druhaja Ŭstaŭnaja hramata Rady Belaruskaj Narodnaj Rispublikі. Z pastanovy II z'ezda armij Zachodnjaha frontu «Ob orhanizacii sovetskoj vlasti na Zapadnom fronte i v oblasti». 25 listapada 1917 h. Višneŭski A., JUcho JA. Historyja dzjaržavy i prava Belarusi ŭ dakumentach i materyjalach. Minsk: Akademija MUS, 2003. s. 200.
- Istoriia Belarusy v dokumentakh ta materyalakh. Avt.-uklad. I. Kuznietsov, V. Mazets. Minsk: Amalfeia, 2000. ss. 259–260.
- Kaliberda Yu. Biloruskyi viiskovy rukh ta protses rozbudovy armii Biloruskoi Narodnoi Respubliki u 1917–1919 rr. Voienna istoriia. 2014. 5–6 (77–78) ss. 1–18. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kaliberda_Yurii/Biloruskyi_viiskovy_rukh_ta_protses_rozbudovy_Armii_Biloruskoi_Narodnoi_Respubliki_u_1917_1919_rr.pdf
- Rudovich S. CHas vybaru. Prablema samavyznachennia Belarusi u 1917 hodze. Mins'k: Tekhnalohiia, 2001. 201 s.
- Rusnachenko A. I Vsebiloruskyi zizd i navkolo noho. Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Istorychni nauky. 2024. T. 35 (74) № 1. Kyiv: Tavriiskyi natsionalnyi universytet imeni V. I. Vernadskoho. ss. 149–156.
- Stefaniv Z. Ukrainski Zbroini syly 1917–1921 rr. Ch. 1: Doba Tsentralnoi Rady i Hetmanatu. Toronto: SUV, 1947. 118 s.

- Stopochkin M. Dobrovolchi formuvannia ukrainskoi armii v sovietsko-ukrainskii (1917–1918 rr.) ta novitnii rosiisko-ukrainskii (2014–2024 rr.) viinakh. *Travnevi studii 2024: istoriia, arkeolohiia, ta mizhnarodni vidnosyny v umovakh viiny mizhnarodna naukova konferentsiia: zbirnyk materialiv VI Mizhnarodnoi naukovo konferentsii studentiv i molodykh vchenykh*, m. Zaporizhzhia, 2024 / Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa, 2024. cc. 32–34. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/16016>
- Stopochkin M. Istorychna pamiat Vyzvolnykh zmahani 1917–1921 rr. v nazvakh viiskovykh chastyn Zbroinykh Syl Ukrainy periodu Novitnoi rosiisko-ukrainskoi viiny 2014–2025 rr. *Travnevi studii 2025: istoriia, arkeolohiia, mizhnarodni vidnosyny ta perspektyvy povoiennoho vidnovlennia: zbirnyk materialiv VII Mizhnarodnoi naukovo konferentsii studentiv i molodykh vchenykh*, m. Zaporizhzhia, 2025 / Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa, 2025. CC. 116–119. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/17800>
- Stopochkin M. Istorychni analohii na urokakh istorii 10 klasu z temy «Ukrainska revoliutsiia». *Moloda nauka – 2023: zbirnyk materialiv KhVI universytetskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, m. Zaporizhzhia, 2023 / Zaporizkyi natsionalnyi universytet. SS. 332–333. URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2023/tom_2_2023_r_k.pdf
- Stopochkin M. Kruty 1918 r. – Kruty 2022 r.: istorychni analohii na urokakh istorii Ukrainy v 10 klasi. Aktualni problemy teorii ta metodyky navchannia istorii: zbirnyk materialiv vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Zaporizhzhia, 2023 / Zaporizkyi natsionalnyi universytet. SS. 52–57. URL: https://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Conference/aktual_n_problemi_tm_n_.pdf
- Stopochkin M. Sovietsko-ukrainska (1917–1918 rr.) ta rosiisko-ukrainska (2014–2024 rr.) viiny: istorychni analohii. *Ukraina: desiat rokiv viiny (2014–2024 rr.): zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo konferentsii*, m. Zaporizhzhia, 2024 / Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2024. URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/2484>
- Stopochkin M. Oborona Kyieva v sovietsko-ukrainskii viini (sichen – pochatok liutoho 1918 rr.). *Moloda nauka – 2024: zbirnyk materialiv KhVII Universytetskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, m. Zaporizhzhia, 2024 / Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2024. SS. 101–103. URL: https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc//2024/tom_3_2024.pdf
- Stopochkin M. Ukrainski dobrovolchi viiskovi formuvannia Pershoi sovietsko-ukrainskoi viiny (1917–1918 rr.) ta Novitnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2025 rr.): istorychni analohii na urokakh istorii Ukrainy. Aktualni problemy teorii i metodyky navchannia istorii, heohrafii ta hromadianoznavstva: zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Zaporizhzhia, 2025 / Zaporizkyi natsionalnyi universytet. SS. 188–195. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/26013/3/0062468.pdf>
- Stopochkin M. Uchast natsionalnykh menshyn v ukrainskykh viiskovykh zahonakh doby UNR. Kraieznavstvo Pivdnia Ukrainy v istorychnomu vymiri ta suchasnomu dyskursi: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii do 100-richchia zasnuvannia Odeskoi komisii kraieznavstva pry VUAN, m. Odesa, 2023 / Odeska natsionalna naukova biblioteka, 2023. CC. 199–201.
- Tynchenko Ya. Novitni zaporozhtsi. Viiska Tsentralnoi Rady, berezen 1917 – kviten 1918: naukovo-populiarne vydannia. Kyiv: Tempora, 2010. 112 s.
- Tretsiaia Ustaunaia hramata Rady Belaruskai Narodnai Respubliki.
- Turchenko H., Stopochkin M. Oborona Kyieva v sovietsko-ukrainskii (1917–1918 rr.) ta Novitnii rosiisko-ukrainskii (2014–2024 rr.) viinakh: istorychni analohii. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Istorychni nauky*. 2024. T. 35 (74) № 3. SS. 88–94. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/3_2024/16.pdf
- Turchenko H., Stopochkin M. Borotba za Kharkivshchynu v Pershii sovietsko-ukrainskii viini (1917–1918 rr.) ta Novitnii rosiisko-ukrainskii viini (2014–2024): istorychni analohii. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Istorychni nauky*. 2024. T. 35 (74) № 4. SS. 138–145. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/4_2024.pdf
- Turchenko H., Turchenko F. Proekt «Novorosii»: 1764–2014. Yuvilei na krovi. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2014. 116 s.
- Turchenko F., Kahanov Yu., Turchenko H. Istoriia Ukrainy (1914–1945): pidruchnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia bakalavra u haluzi humanitarnykh nauk. Zaporizhzhia: «Helvetyka», 2021. 368 S.
- Ukrainska Tsentralna Rada: dokumenty i materialy. T. 1: 4 bereznia – 7 hrudnia 1917 r. / uporiad. V. Verstiuk ta in.; red. kol. V. Smolii ta in. Kyiv: Naukova dumka, 1996. 588 S.
- Ukrainska Tsentralna Rada: dokumenty i materialy. T. 2: 10 hrudnia 1917 – 29 kvitnia 1918 / uporiad. V. Verstiuk ta in.; red. kol. P. Tolochko ta in. Kyiv: Naukova dumka, 1997. 422 S.
- Chornyi, S. Natsionalnyi sklad naselennia Ukrainy v XX storichchi: dovidnyk. Kyiv: DNVP «Kartohrafiia», 2001. 85 S.
- SHybeka Z. Narys historyi Belarusi (1795–2002). Minsk: Entsiklapedyks, 2003. 490 s.
- Entsyklapedyia historyi Belarusi: U 6 t. T. 1: A – Belitsa / redkal.: M. Bich i insh.; pradm. M. Tkachova; mast. E. ZHakevich. Minsk: BelEn, 1993. 494 S.
- Entsyklapedyia historyi Belarusi: U 6 t. T. 6. Книга 1: Puzyzy – Usaia / redkal.: H. Pashkou (halouvny red.) i insh.; mast. E. ZHakevich. Minsk: BelEn, 2001. 591 s.